UOT: 332

Hüseyn Rəyasət oğlu İSMAYILOV
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, doktorant
e-poçt: ismayilov199351@gmail.com
10.30546/4.71.73001.2024.011

İŞĞALDAN AZAD EDİLMİŞ ƏRAZİLƏRİN İNKİŞAF PRİORİTETLƏRİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – İşğaldan azad edilmiş ərazilərin inkişaf prioritetləri ilə bağlı araşdırmanın məqsədi davamlı bərpa və artımı asanlaşdırmaq üçün diqqət və investisiya tələb edən əsas sahələri müəyyən etməkdir. Bu, hərtərəfli inkişaf strategiyalarının formalaşdırılması üçün infrastruktur ehtiyaclarının, iqtisadi imkanların, sosial xidmətlərin və ətraf mühitin reabilitasiyasının qiymətləndirilməsini əhatə edir.

Tədqiqat metodologiyası – Tədqiqat metodologiyası məlumatların təhlili və iştiraklı planlaşdırma prosesləri daxil olmaqla multidissiplinar yanaşmanı əhatə edir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – Resursların effektiv şəkildə bölüşdürülməsi, beynəlxalq tərəfdaşların dəstəyinin səfərbər edilməsi və inklüziv və dayanıqlı inkişafı təşviq etmək üçün məqsədyönlü müdaxilələrin həyata keçirilməsi üçün təsirli anlayışlar və təlimatlar təqdim edir.

Araşdırma nəticələri – Tədqiqat işğaldan azad edilmiş ərazilərin infrastruktur ehtiyacları, iqtisadi potensialı, sosial dinamikası və ekoloji problemləri ilə bağlı hərtərəfli nəticələr verir. Araşdırmamız investisiya üçün prioritet sektorları müəyyən edir, iş yerlərinin yaradılması və digər məsələlərə diqqət yetirir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi onun xüsusi coğrafi kontekstlərdə münaqişədən sonrakı bərpa və inkişafa diqqət yetirməsindədir. Cəmiyyətlərin yenidən qurulması və münaqişələrdən təsirlənən ərazilərdə ekosistemlərin bərpası kimi mürəkkəb problemlərin həlli üçün yeni bilik və metodologiyalara töhfə verir.

Açar sözlər: azad edilmiş ərazilər, iqtisadi istiqamət, inkişaf prioritetləri, yenidən quruculuq.

Giriş

İqtisadiyyatı modernləşdirmək üçün texnoloji innovasiyalardan istifadə, süni intellekt, robototexnika, informasiya və kommunikasiya və kosmos kimi yüksək texnologiyalı sahələrə diqqət yetirmək bugünkü dünyada müvafiq iqtisadi sektorların canlandırılması və artımının sürətləndirilməsi üçün əsas tendensiyalar hesab olunur. Sənaye 4.0 İnqilab Platformasının yaratdığı çətinliklərə cavab olaraq elmtutumlu, rəqabətqabiliyyətli yüksək texnologiyalı məhsulların istehsalı qlobal iqtisadiyyatın əsas sektoru kimi meydana çıxdı.

Azərbaycan cəmiyyətinin və iqtisadiyyatının Sosial-İqtisadi İnkişafının Milli Prioritetlərində 30 illik Ermənistan işğalından sonra işğaldan azad edilmiş ərazilərin iqtisadiyyata reinteqrasiyası, yeni nəqliyyat dəhlizlərinin yaradılması və bu imkanlardan maksimum yararlanaraq Azərbaycanın inkişafına təkan verilməsi vurğulanır. Sənaye 4.0 İnqilab Platformasının tələblərinə uyğun olaraq, Dünya İqtisadi Forumunda müzakirə edildiyi kimi qlobal iqtisadiyyatın artımının əsas istiqamətləridir. Azərbaycanda baş verən son iqtisadi dəyişikliklərin davamlılığını və səmərəliliyini təmin etmək üçün dövlət proqramları və inkişaf planları yaradılır. Bu yaxınlarda təsdiq edilmiş sosial-iqtisadi inkişafın Milli Prioritetlərində vurğulanır ki, yeni azad edilmiş torpaqların erməni hökmranlığından reinteqrasiyası və yeni nəqliyyat-logistika dəhlizlərinin yaradılması Azərbaycanın inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə təkan verəcəkdir.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərin inkişaf prioritetlərinin seçilməsi

Azərbaycan müstəqil dövlət kimi iqtisadi, sosial, siyasi və mədəni tərəqqi yolunda mühüm mərhələdədir. Bütün bu keçid mərhələsində ölkədə həyata keçirilən düşünülmüş sosial-iqtisadi dəyişikliklər milli iqtisadiyyatın yüksəldilməsinə və müasirləşməsinə səbəb olmuşdur. Ölkəmizin

iqtisadiyyatı son 17 ildə dinamik inkişaf sayəsində üç dəfədən çox artmışdır. İqtisadi artımı ilə yoxsulluğun əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına səbəb olan güclü sosial-iqtisadi infrastruktur yaradılmışdır.

Azərbaycanın artan iqtisadi təsirləri ölkəyə Cənubi Qafqaz və qonşu regionların iqtisadiyyatını transformasiya etmək potensialına malik mühüm təşəbbüslər irəli sürməyə imkan verib. Ölkəmiz regional iqtisadiyyatın əsas sürücüsüdür və özünü qlobal enerji təhlükəsizliyində yüksək etibarlı tərəfdaş kimi təsdiq etmişdir. Bu hadisələr Azərbaycanın regionda iqtisadi əhəmiyyətini artırmış, onun kənar təzyiqlərə tab gətirmək və suveren dövlət kimi müstəqilliyini bərpa etmək qabiliyyətinə güclü zəmin yaratmışdır.

Uzun müddət ərzində ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi strukturların qurulması ilə yanaşı, mühüm iqtisadi səmərələr əldə edilib, nəticədə ölkənin hərbi potensialı yüksəlib. Əldə olunan nailiyyətlər mühüm qələbəyə gətirib çıxarıb, nəticədə ərazilərimiz işğaldan azad edilib, ərazi bütövlüyümüz bərpa olunub. 2020-ci il noyabrın 10-da qəbul edilmiş tarixi Bəyannamə çərçivəsində Azərbaycanın siyasi və iqtisadi suverenliyinin təmin edilməsi işğaldan azad edilmiş torpaqların mövcud iqtisadi potensialından ölkəmizin mənafeyi naminə optimal şəkildə istifadə olunmasına mühüm imkanlar verir. Bu zəfər metodik və davamlı dəyişikliklərlə birlikdə növbəti illərdə yeni perspektivlər açacaqdır.

Koronavirus epidemiyasının dünya miqyasında törətdiyi fəlakətlə eyni vaxtda mübarizə aparmaq, ümumi rifah naminə birlik nümayiş etdirmək və ərazi bütövlüyünü bərpa etmək mühüm, geniş-miqyaslı dəyişikliklər üçün əsas zəminləri gücləndirir. Əvvəlki islahatlar nəticəsində ölkəmizin sosial-iqtisadi potensialı yüksəlmiş, iqtisadiyyatımızın xarici təsirlərə tab gətirmə qabiliyyəti yaxşılaşmışdır. Azərbaycan sosial-iqtisadi tədbirlər həyata keçirməklə, ərazi bütövlüyümüzü qorumaqla daha mütərəqqi inkişaf mərhələsinə keçid üçün möhkəm zəmin yaratmış, nəticə etibarilə sürətlə yüksələn, yüksək rifahlı və görkəmli qlobal dövlətə çevrilməyi qarşısına məqsəd qoymuşdur.

Ölkənin öz ərazi bütövlüyünü bərpa etdiyi indiki dövrdə Azərbaycan dövlətinin iqtisadi nüfuzunun artırılması üçün mühüm struktur və institusional dəyişikliklərə ehtiyac var. Bura əsaslı iqtisadi artım mənbələrinin müəyyən edilməsi, daha varlı cəmiyyətin yaradılması və azad edilmiş rayonların daimi köçürülməsinə köməklik daxildir.

Qlobal iqtisadi şərait və inkişaf məqsədlərimiz üçün ölkənin uzunmüddətli inkişaf istiqamətləri, sosial-iqtisadi tərəqqiyə aparan əsas yollar və milli prioritetlərə uyğunlaşdırılmalıdır [4].

Azərbaycan 20-ci əsrin sonlarında üzləşdiyi çətinliklərə baxmayaraq, sabit, təhlükəsiz və müasir həyat keyfiyyəti təklif etdiyinə görə dünya miqyasında tanınıb. Sosial-iqtisadi və mədəni aspektlərimizdə uzun təkamül yolu ilə uğurla irəliləməkdəyik. Ölkəmizin dünya miqyasında nüfuzu xeyli yüksəlmiş, dövlətçiliyimizin ictimai əsasları möhkəmlənmiş, müasir sosial-iqtisadi baza səmərəli şəkildə yaradılmışdır. İqtisadi tərəqqidən irəli gələn möhkəm maliyyə perspektivləri makroiqtisadi sabitliyin qorunub saxlanılmasında və artımın təşviqində, təhlükəsizliyin möhkəm əsaslarının yaradılmasında mühüm rol oynamışdır.

İşğalçılar üzərində qələbə qazandıqdan sonra işğaldan azad edilmiş torpaqlarımızın iqtisadi cəhətdən inteqrasiyası, yeni beynəlxalq və regional nəqliyyat və logistika marşrutlarından istifadə Azərbaycanın iqtisadi-sosial cəhətdən inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə təkan verəcəkdir. Qarabağın iqtisadi strukturunu regional təhlükəsizlik, sabitlik, firavanlıq və əməkdaşlıq, ticarət və iqtisadi əlaqələrin artması ilə formalaşdıracaq ki, bu da Azərbaycanın Cənubi Qafqazda aparıcı dövlət kimi mövqelərini gücləndirəcək.

Azərbaycanın uğurlu sosial-iqtisadi və siyasi nailiyyətləri, milli və multikultural dəyərləri ilə birlikdə Şərqlə Qərbin kəsişmə nöqtəsi kimi artan nüfuzuna inam yaradır. Bu şanslar Azərbaycanın iqtisadi müstəqilliyinin yüksəldilməsini və onun 2030-cu ilə qədər yüksək sosial rifah və müasir həyat keyfiyyəti ilə xarakterizə olunan cəmiyyəti olan nəhəng dövlətə çevrilməsini təmin edir. Azərbaycan əhalisinin rifahını yüksəltmək üçün sosial yönümlü bazar iqtisadiyyatı qurmağa üstünlük verib.

Azərbaycanın yeni inkişaf strategiyası milli sosial rifahın yüksəldilməsi və bu yaxınlarda işğal-

dan azad edilmiş ərazilərin yenidən məskunlaşdırılması məqsədi ilə dayanıqlı və inklüziv təşəbbüslər vasitəsilə iqtisadi artıma nail olmağa yönəlib.

Ölkəmizin davamlı və sürətli böyüməsini təmin etmək üçün cəmiyyət, biznes və dövlət arasında səmərəli əlaqələrin gücləndirilməsi vacibdir. İqtisadi dirçəlişimizin əsas amillərinə bazar yönümlü islahatlar vasitəsilə səmərəli dövlət idarəçiliyi, özəl institutların gücləndirilməsi, biznes üçün əlverişli hökumət siyasəti və ixracı artırmaq üçün ticarət təcrübələrinin liberallaşdırılması daxildir. Ölkədə yaradıcı və innovativ özəl müəssisələrin təşviqi iqtisadi resurslarımızı daha çox əlavə dəyər təmin edən sektorlara yönəltməyə kömək edərdi.

Bu məqsədlərə nail olmaq üçün davamlı sabitliyi təmin etmək və insan kapitalının modernləşdirilməsi, rəqəmsal iqtisadiyyatın genişləndirilməsi və iqtisadi suverenlik kimi uzunmüddətli iqtisadi artımın aparıcı amillərini gücləndirmək üçün effektiv makroiqtisadi siyasət çərçivəsi yaradılmalıdır.

İqtisadi inkişaf sakinlərimizin rifahına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Ölkədə adambaşına milli gəlirin yüksək səviyyəsinə çatmaq üçün davamlı iqtisadi artım və sürətli inkişaf templəri vacibdir. Yüksək gəlirli məşğulluğun yaradılması əhalinin həyat səviyyəsinin ildən-ilə yüksəlməsinə səbəb olmalı, iqtisadi inkişafa təkan verməlidir.

Davamlı iqtisadi inkişafa, milli iqtisadiyyatın geniş şaxələndirilməsinə, məhsul və xidmətlərin ixrac potensialından tam istifadəyə kömək edən yeni amilləri müəyyən etməliyik. Neft sənayesi bizim sosial-iqtisadi tərəqqimiz üçün həlledici olsa da, inkişafın diqqəti qeyri-neft iqtisadiyyatına yönəldilməlidir. İqtisadi inkişaf ixtiraçı və səmərəli şəxsi səylərə əsaslanmalıdır. Dövlət və özəl sektorlar arasında əməkdaşlığı gücləndirmək, inkişaf edən özəl sektoru gücləndirmək və onun qeyri-neft iqtisadiyyatının maliyyələşdirilməsinə töhfəsini artırmaq lazımdır.

Kiçik və orta müəssisələri iqtisadi inkişafın və məşğulluğun əsas hərəkətverici qüvvəsinə çevirmək üçün biznes şəraitinin yaxşılaşdırılması, məhkəmə sisteminin şəffaflığının artırılması və haqsız rəqabətin qarşısının alınması vacibdir. Biznesin həvəsləndirilməsi üsulları daha sərfəli olmalıdır. Vergi və gömrük siyasəti sahibkarlıq fəaliyyətini stimullaşdırmağa və dövlət büdcəsinin xərclərini ödəmək üçün kifayət qədər gəlir əldə etməyə yönəlməlidir.

Ölkə iqtisadiyyatını yüksəltmək üçün birbaşa xarici investisiyaları, xüsusən də infrastruktur sənayesinə investisiyalar cəlb etməliyik. Əsas diqqət ölkənin milli maraqlarının qorunmasına və beynəlxalq investorlar üçün rəqabət mühitinin qorunması üçün investisiyaların effektiv şəkildə tənzimlənməsinə yönəldilməlidir.

Dövlət investisiyalarının və dövlət şirkətlərinin iqtisadi səmərəliliyini artırmalıyıq, eyni zamanda bu sektorlarda açıqlığı gücləndirməliyik. Mənfəətliliyi artırmaq üçün dövlət firmalarının kommersiya fəaliyyəti ilə məşğul olması və ən yaxşı dünya təcrübələrinə əsaslanan korporativ idarəetmə normalarına riayət etmək üçün zəmin yaratmaq vacibdir.

Biz kölgə iqtisadiyyatını azaltmalı və həm kommersiya, həm də dövlət sektorunda açıqlığı ən yüksək standartlara çatdırmalıyıq. Müasir korporativ mədəniyyəti təşviq etmək və inkişaf etdirmək, korrupsiya ilə mübarizə səylərini artırmaq və iqtisadiyyatın idarə edilməsində cari problemləri həll etmək üçün etik standartları özündə birləşdirən müasir dövlət qulluğu strukturunu saxlamaq vacibdir [4].

Başlıca istiqamətlərin təyin edilməsi

Azərbaycan müstəqil dövlət kimi iqtisadi, sosial, siyasi və mədəni tərəqqi yolunda mühüm mərhələdədir. Bütün bu keçid mərhələsində ölkədə həyata keçirilən düşünülmüş sosial-iqtisadi dəyişikliklər milli iqtisadiyyatın yüksəldilməsinə və müasirləşməsinə səbəb olmuşdur. Ölkəmizin iqtisadiyyatı son 17 ildə dinamik inkişaf sayəsində üç dəfədən çox artmışdır. Əhalinin yaxşı artımı ilə yoxsulluğun əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına səbəb olan güclü sosial-iqtisadi infrastruktur yaradılmışdır [6, s. 2 , 365-371].

Azərbaycanın artan iqtisadi təsirləri ölkəyə Cənubi Qafqaz və qonşu regionların iqtisadiyyatını transformasiya etmək potensialına malik mühüm təşəbbüslər irəli sürməyə imkan verib. Ölkəmiz regional iqtisadiyyatın əsas iştirakçısıdır və özünü qlobal enerji təhlükəsizliyində yüksək etibarlı

tərəfdaş kimi təsdiq etmişdir. Bu hadisələr Azərbaycanın regionda iqtisadi əhəmiyyətini artırmış, onun kənar təzyiqlərə tab gətirmək və suveren dövlət kimi müstəqilliyini bərpa etmək qabiliyyətinə güclü zəmin yaratmışdır.

Azərbaycanın erməni nəzarətindən azad edilmiş ərazilərində tarixi iqtisadi sahələrin dirçəldilməsi çox vacibdir. Qarabağ ərazisində qarşıdakı 10-15 il ərzində tikinti, istehsal, kənd təsərrüfatı və hərbi sənayenin inkişafı müasir dövrün ən mühüm və əsas istiqamətlərindən biridir.

Onların ölkənin ÜDM-də payının artırılması Azərbaycan iqtisadiyyatının gələcək inkişafı üçün əsaslı üstünlüklər verəcək. Müasir iqtisadiyyat informasiya, tədqiqat, qabaqcıl texnologiya və digər vasitələrlə inkişaf edir. Texnoloji innovasiyalar adi iqtisadiyyatdan informasiya əsaslı iqtisadiyyata keçidi şərtləndirərək, iqtisadiyyatın modernləşdirilməsinə gətirib çıxarır. Yeni texnologiyalar həm formalaşmış, həm də formalaşmaqda olan iqtisadi sektorların inkişafına müsbət təsir göstərir. İqtisadiyyatın gücləndirilməsində rəqəmsal texnologiyadan geniş istifadə iqtisadi inkişafın artmasına səbəb olacaqdır. Yeni iqtisadi sektor inkişaf etdikcə və yeni iş yerləri yarandıqca əhalinin rifahı yaxşılaşacaqdır.

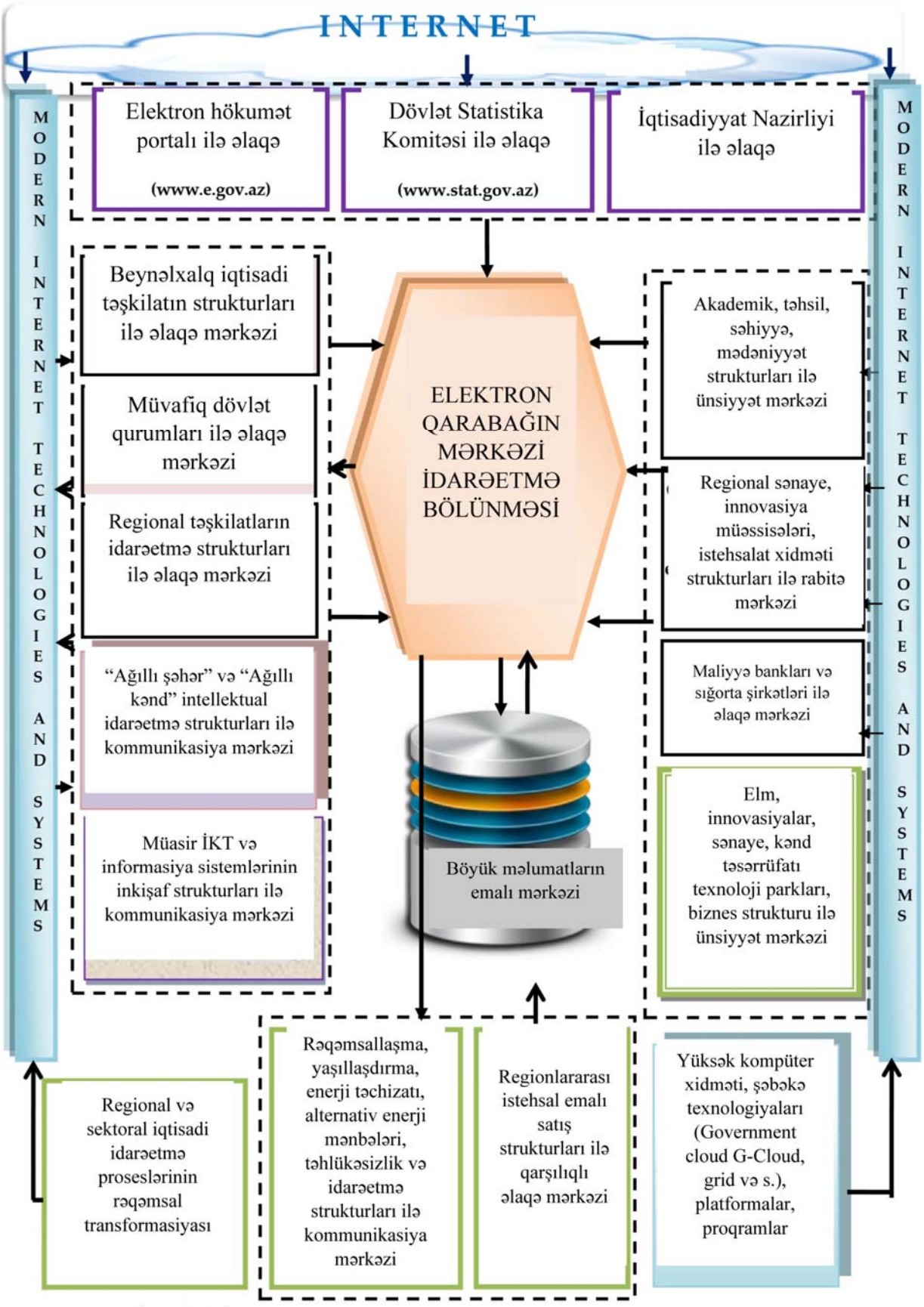
Adambaşına düşən ÜDM artımının davam edəcəyi gözlənilir. Bu, respublikanın iqtisadi yüksəlişi və Qarabağda və ona yaxın ərazilərdə ənənəvi iqtisadiyyat sahələri ilə yanaşı, qeyri-neft sektorunun da şaxələndirilməsi ilə nəticələnəcək, Azərbaycanın qlobal iqtisadi tərəqqisinə töhfə verəcək və məhsullarının dünya bazarında rəqabət qabiliyyətini artıracaqdır. Azərbaycan iqtisadiyyatın köhnə sahələrini modernləşdirməklə yanaşı, İKT-yə əsaslanan yeni innovasiya iqtisadiyyatı sektorlarını inkişaf etdirir. İqtisadiyyatda qabaqcıl texnoloji sektorların, o cümlədən mobil sistemlər, kosmik texnologiya, Big Data, bulud hesablamaları, Əşyaların interneti, kiberfiziki sistemlər, süni intellekt və s.-nin inkişafı və İKT-nin bu sektorlara inteqrasiyası hazırda əhəmiyyətli mövzular çərçivəsindədir.

Təqdim olunan məlumatlara əsasən hesab edirik ki, “Elektron Qarabağ” kompleksi fəaliyyət proqramının memarlıq-texniki bazasının konseptual modeli Şəkil 1-də göstərildiyi kimidir. Konseptual modelin bu şəkildə təqdim edilməsi ölkənin yeni tipli regional idarəetməyə keçməsi ilə əsaslandırılır. 13 regional iqtisadi zona yaradılmışdır ki, bunlardan ən çox diqqət çəkənlərdən biri Qarabağ iqtisadi zonasıdır. Bu bölgələrdə iqtisadiyyatın tam yenidən qurulması lazımdır. Əslində məsələ daha ciddidir. İqtisadiyyatı dirçəltmək üçün bu yerlərdən minaları çıxarmaq, onların təhlükəsizliyini təmin etmək, infrastrukturu bərpa etmək üçün yerdə qalan problemləri təmizləmək lazımdır. Beləliklə, mövcud ixtiraçılıq nailiyyətlərini və texnologiyanı daxil etməklə köhnə iqtisadi sektorları cavanlaşdırmaq lazımdır.

Texniki nailiyyətlərdən istifadə edərək yeni iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək üçün həm beynəlxalq, həm də yerli hökumətlərlə güclü əlaqələr yaratmaq çox vacibdir. Bundan əlavə, konseptual modeldə qeyd olunan Sənaye 4.0 İnqilabının tələblərinə uyğun gələn yaradıcı istehsal və xidmət strukturlarının, eləcə də informasiya, bilik resurslarının və sistemlərinin yaradılması vacibdir.

İKT əsaslı ekoloji cəhətdən təmiz texnologiyanın istifadəsinə üstünlük vermək çox vacibdir. Təmiz enerji mənbələrindən istifadə edilməsi, tullantıların təkrar emal edilməsi və çirklənmiş yerlərin bərpası mühüm məsələlərdəndir. İKT-ni, eləcə də ölkənin gələcək iqtisadi tərəqqisini nəzərə alaraq, su ehtiyatlarından və enerji mənbələrindən düzgün istifadə etməklə ətraf mühitdə yaşıllıqların sürətlə bərpası və genişləndirilməsini təmin etmək vacibdir. Yüksək keyfiyyətli ekoloji mühit və yaşıl enerji məkanı kimi məqsədlərə çatmaq üçün müvafiq innovasiya və məlumat çərçivəsinin yaradılması vacibdir. Hazırda Qarabağın dayanıqlı enerji mərkəzinə çevrilməsi istiqamətində səylər davam etdirilir. Bərpa olunan enerji mənbələrinə, ekoloji cəhətdən təmiz texnologiyaya və əlaqəli məsələlərə diqqət yetirən ərazidə yaşıl zona və ya yaşıl sahə təşəbbüsünün həyata keçirilməsi Vətən Müharibəsində qələbə çaldıqdan dərhal sonra başladı [2].

Azad edilən ərazilərdə “yaşıl enerji” zonasının yaradılması üçün mühüm tapşırıqlar verilib. Bu məsələ “Azərbaycan 2030: Sosial-iqtisadi inkişafın milli prioritetləri” adlı sənəddə öz əksini tapıb. Bundan başqa, Azərbaycan Respublikasının bu yaxınlarda azad edilmiş ərazilərində “yaşıl enerji” zonasının yaradılması haqqında sərəncam verilib [5].

Şəkil 1. Elektron Qarabağ kompleksi fəaliyyət proqramının memarlıq-texnoloji strukturunun konseptual modeli

Mənbə: [1, s. 27-34]

Strateji dövrdə İKT sistemlərinin köməyi ilə alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə inkişaf etmiş ölkələrdə xüsusilə artacaqdır.

Enerjidən səmərəli istifadə vacibdir və alternativ enerji mənbələrinin inkişafına üstünlük verilməlidir. Gələcək nəsillərin tələblərini ödəmək üçün İKT-yə əsaslanan ekoloji cəhətdən səmərəli yaşıl texnologiyalardan istifadənin genişləndirilməsi vacibdir. Alternativ enerji mənbələri iqlim dəyişikliyinə təsirini azaltmaq üçün iqtisadiyyatın bütün sektorlarında ilkin istehlakın daha böyük hissəsini təşkil etməlidir. Ekoloji cəhətdən təmiz avtomobillərin ətraf havanın keyfiyyətinə müsbət təsir etdiyi düşünülür. Ölkə yeni dayanıqlı enerji mənbələrinə üstünlük verməlidir [2, s.1,94-110].

Ölkənin regionlarında əhalinin rifahının yüksəldilməsi üçün sosial yönümlü bazar iqtisadiyyatı qurulur. İnsanların rifahının yüksəldilməsi üçün inklüziv strategiyalar vasitəsilə iqtisadi inkişafı sürətləndirmək çox vacibdir. Qaçqınların azad edilmiş rayonlara yenidən köçü ölkənin yeni inkişaf strategiyasının əsasını təşkil edir. Davamlı və sürətli böyüməyə nail olmaq üçün cəmiyyət, biznes və hökumət arasında səmərəli əməkdaşlığı gücləndirmək çox vacibdir. Yerli malların beynəlxalq bazarlara çıxışını artırmaq üçün ticarət rejimləri liberallaşdırılmalıdır. Biz iqtisadi artımın yeni fundamental prinsiplərini qurmalıyıq. Səmərəli makroiqtisadi siyasətlər qurulmalıdır. İqtisadi artıma təkan verən orta və uzunmüddətli amillər gücləndirilməlidir. İnsan resursları təkmilləşdirilməli və yenilənməlidir.

Regional iqtisadi inklüzivliyi artırmaq üçün əhalinin sosial müdafiəsini təmin etmək üçün inqilabi tədbirlər həyata keçirilir. Müxtəlif yerlərdə sosial inklüzivliyi artırmaq üçün müvafiq sahələrə müraciət edən və inklüziv qaydaları tətbiq edən inklüziv strateji ideyaları, təşəbbüsləri və proqramları icra etmək vacibdir. Elektron elm, e-təhsil, e-hökumət, e-parlament, e-biznes, e-bankçılıq və e-ticarət daxil olmaqla İKT platformaları cəmiyyət üzvlərinin üstünlüklərinə uyğun olaraq inkişaf etdirilməlidir. Onlar informasiya və bilik cəmiyyətinin vacib elementləri kimi qlobal sistemlərə daxil edilməlidir. Kommunikasiya və kommunikativ mühit inklüzivliyi təkmilləşdirmək üçün əhəmiyyətli potensial təmin etməklə İKT-nin effektivliyini artırır. Mobil telefonlar, noutbuklar və vebsaytlar zaman və məsafə məhdudiyyəti olmayan yeni məhsuldar qüvvə kimi fəaliyyət göstərən müasir iş aləti kimi xidmət edir. Bu problemi ancaq İKT və yeni texnologiyaya arxalanan informasiya və bilik cəmiyyəti çərçivəsində səmərəli şəkildə həll etmək olar.

Nəticə

Azad edilmiş ərazilərin inkişaf prioritetlərinə infrastrukturun yenidən qurulması, əsas xidmətlərin bərpası, iqtisadi canlanmanın təşviqi, sosial birliyin təmin edilməsi və ekoloji davamlılığın təşviqi daxildir. Bu prioritetlər təsirə məruz qalmış əhalinin təcili ehtiyaclarını həll etmək, məşğulluq imkanları yaratmaq, idarəetmə strukturlarını gücləndirmək və köçkün insanların geri qayıtmasını və iqtisadiyyatın reinteqrasiyasını asanlaşdırmaq məqsədi daşıyır. Bundan əlavə, təhsil, səhiyyə və mədəniyyətin qorunmasına investisiyalar uzunmüddətli sabitlik və rifah üçün çox vacibdir. Bu ərazilərə üstünlük verməklə, azad edilmiş ərazilər münaqişənin təsirlərindən xilas ola, öz əsaslarını bərpa edə, davamlı inkişaf və sülhün qurulması üçün zəmin yarada bilər.

Ənənəvi və inkişaf etməkdə olan sənayelərin inkişafı Qarabağ iqtisadiyyatı üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir, ölkənin iqtisadi və sosial-siyasi aspektlərdə əsas inkişaf məqsədlərinə uyğundur. Mövcud texnologiyadan istifadə rəqəmsal texnologiyalardan irəli gələn iqtisadi artım modellərinin təhlili, həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi və Qarabağda inklüzivliyin təşviq edilməsi üçün çox vacibdir. Qarabağ iqtisadi zonasında innovasiya infrastrukturunun inkişafı və rəqəmsal texnologiyalardan istifadə ölkə üçün mühüm problemlərdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Aliyev, A. G. (2022). Problems of application of digital technologies in the territories of Azerbaijan liberated from the Armenian occupation. *Problems of Information Society*, 27-34.
2. Aliyev, A.G, & Shahverdiyeva, R.O. (2021). Formation of ICT-based technological innovation

economy sectors, and their impact aspects on socio-economic processes. Problems of Information Society (in Azerbaijani), 1, 94-110.
3. Aliyev, AG, & Shahverdiyeva, R.O. (2018). Exploring the impact of the Fourth Industrial Revolution on the development of information economy sectors and innovative structures. Problems of Information Society (in Azerbaijani), 2, 52–64
4. Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-Economic Development" and the Order of the President of the Republic of Azerbaijan on its approval. Baku, February 2, 2021 (in Azerbaijani). https://president.az/articles/50474
5. Order of the President of the Republic of Azerbaijan on measures to establish a "green energy" zone in the liberated territories of the Republic of Azerbaijan. Baku, May 3, 2021 (in Azerbaijani).https://president.az/articles/51355.
6. Pomerantseva, P., Yaschenko, S.D. (2020). Big data technology as the basis for the digital economy formation. Intellectual resources for regional development (in Russian), 2, 365-371.

Гусейн Раясат оглы Исмаилов
Азербайджанский Государственный
Экономический Университет, докторант

Приоритеты развития освобожденных территорий

Резюме

Цель исследования: Целью исследования приоритетов развития освобожденных территорий является определение ключевых областей, которые требуют внимания и инвестиций для содействия устойчивому восстановлению и росту. Это включает в себя оценку инфраструктурных потребностей, экономических возможностей, социальных услуг и восстановления окружающей среды для разработки комплексных стратегий развития.

Методология исследования: Методология исследования предполагает междисциплинарный подход, включая анализ данных и процессы совместного планирования.

Прикладное значение исследования: Предоставляет практические идеи и рекомендации для эффективного распределения ресурсов, мобилизации поддержки со стороны международных партнеров и реализации целевых мер для содействия инклюзивному и устойчивому развитию.

Результаты исследования: Исследование дает комплексные результаты относительно инфраструктурных потребностей, экономического потенциала, социальной динамики и экологических проблем освобожденных территорий. Наше исследование определяет приоритетные отрасли для инвестиций, фокусируется на создании рабочих мест и других вопросах.

Оригинальность и научная новизна исследования: Оригинальность и научная новизна исследования заключается в его направленности на постконфликтное восстановление и развитие в конкретных географических контекстах. Он вносит новые знания и методологии в решение сложных проблем, таких как восстановление общества и экосистем в пострадавших от конфликта районах.

Ключевые слова: освобожденные территории, экономическое направление, приоритеты развития, реконструкция.

Huseyin Rayasat oglu Ismailov
Azerbaijan State University of Economics, doctoral student

Development priorities of liberated territories

Summary

Purpose of the study: The purpose of the study on the development priorities of the liberated areas is to identify key areas that require attention and investment to facilitate sustainable recovery and growth. This includes assessing infrastructure needs, economic opportunities, social services and environmental rehabilitation to formulate comprehensive development strategies.

Research methodology: The research methodology involves a multidisciplinary approach including data analysis and participatory planning processes.

Applied significance of the study: Provides actionable insights and guidelines for effectively allocating resources, mobilizing support from international partners, and implementing targeted interventions to promote inclusive and sustainable development.

Research results: The research provides comprehensive results regarding the infrastructure needs, economic potential, social dynamics and environmental problems of the liberated territories. Our research identifies priority sectors for investment, focuses on job creation and other issues.

Originality and scientific novelty of the study: The originality and scientific novelty of the study lies in its focus on post-conflict recovery and development in specific geographical contexts. It contributes new knowledge and methodologies to solving complex problems such as rebuilding societies and restoring ecosystems in conflict-affected areas.

Key words: liberated areas, economic direction, development priorities, reconstruction.